

Готьян-Журавлёва В.В.

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

ВЛИЯНИЕ СПОСОБА СОЗДАНИЯ КЛАССИФИКАЦИИ НА СОДЕРЖАНИЕ КЛАССИФИКАЦИОННЫХ ЯЧЕЕК

Аннотация

В современной науке широко используется процедура классификации. Определения классификации, рассмотренные в современных учебниках по логике, условно можно разделить на два класса. К первому классу определений относятся определения, авторы которых считают, что в основе классификации лежит логическая операция деления понятий. Ко второму классу определений принадлежат такие, авторы которых считают, что в основе классификации лежит сортировка вещей. Частично причиной такой двойственности определений является способ построения классификации. Он может быть как дедуктивным, так и индуктивным.

Ключевые слова: классификация, деление понятий, сортировка вещей, определение, дедуктивный способ создания классификации, индуктивный способ создания классификации.

Gotynyay-Zhuravlyova V.V.

Odessa National University named after I.I. Mechnikov

THE INFLUENCE OF METHOD OF CREATION THE CLASSIFICATION TO CONTENT OF CLASSIFICATION CELLS

Summary

The method of classification is widely used in the modern science. The definitions of classifications, which mentioned in modern philosophical guides, could be divided in two classes. The first class – is the definitions, the authors of which guess, that the base of classification is logical division of concept. The second class – is definitions, the authors of which guess, that the base of certification is sorting of things. The method of creation of classification is the reason of such duality of definition. It could be inductive or deductive.

Keywords: the classification, the division of concepts, the sorting of things, the definition, the deductive method of creation of classification, the inductive method of creation of classification.

УДК 130.3:140.8:111.7

ДУХОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Костюк Т.В.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Стаття присвячується осмисленню духовності особистості, особливостей її функціонування в контексті фундаментальних засад індивідуально-суспільного буття. В ній розглядаються питання ролі свідомості, самосвідомості та світогляду у розвитку особистісних духовних трансформацій, а також потреба у визначенні сенсу життя та відповідальності у його втіленні як одна з вищих духовних потреб людини. Аналізується сходження до духовності у процесі активної творчої діяльності, праці. Досліджується питання взаємозв'язку «тіла» і «духу». Також підтверджується відкрита та позачасова природа духовності.

Ключові слова: духовність, особистість, цінність, духовний потенціал, світогляд, свідомість, самосвідомість, людина, сенс життя, відповідальність, діяльність, праця, тілесне, моральне, прояви духовності.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема духовності як основоположного компоненту внутрішнього світу людини здавна була важливим предметом філософського дискурсу, адже саме вона поставала підґрунтям у вирішенні ключових і найбільш складних питань індивідуального та суспільного поступу.

Сучасну епоху характеризує відчуття втрати реальності, підміни її на фіктивні псевдосимволічні копії, які повсюдно заповнили наше життя різноманітними явищами, видовищами, станами, процесами, ідеями та об'єктами штучного, віртуалізованого життя. Під впливом глобальних планетарних трансформацій та локальних «межових ситуацій» (К. Ясперс) буттєві процеси щораз набувають непрогнозованого та нелінійного характеру, зростає поліваріативність

життєвих стратегій та перспектив, плюралізується простір соціокультурного життя. При цьому, людина поступово перетворюється з джерела та носія духовних цінностей на функціональний засіб досягнення соціально-технологічних матеріальних цілей.

Відтак одне з найважливіших завдань людини – «укорінення у буття» (С. Вейль) стає все більш важко здійсненим, натомість відбувається зворотній процес, що є «найнебезпечнішою хворобою людських спільнот», адже знекорінена людина або впадає «у стан інерції душі, <...> або кидається у діяльність, що завжди спрямована на позбавлення коренів тих, хто ще їх не втратив чи з ким це відбулося лише частково» [4, с. 39-40].

Зазначені явища вимагають реактуалізації світоглядно-філософського аналізу духовності, духо-

вних процесів та особливо їх індивідуальних векторів прояву. Адже ситуація, що склалась, знову повертає нас обличчям до Людини, зумовлює неабияку потребу загальнолюдських універсальї та, як наслідок, до зростання значущості такої суспільної та індивідуальної цінності, як духовність, без якої немислима присутність людського в конкретній людині та суспільного прогресу загалом, що нерозривно пов'язаний з рівнем духовності кожної особистості.

В свою чергу, для того, щоб збагнути своє покликання у світі, людина потребує духовного зусилля з метою зазирнути у свій внутрішній світ, вдатись до саморефлексії й духовного самопогляду. Саме такий підхід може бути теоретичним підґрунтям життєвої стратегії успішної та щасливої людини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми. Незважаючи на довгу історію дослідження проблематики духовності, зберігаються і знову виникають нез'ясовні питання, а отже, скільки вчені не намагались б її якнайглибше зрозуміти, скільки б не виникало напрямків її досліджень, цілком пізнати феномен «духовного» неможливо.

Сучасні вітчизняні дослідники все більше опираються на розробки зарубіжних науковців, які раніше звернулись до проблеми духовності, зокрема у ракурсі екзистенційної філософії та різних напрямків сучасної філософської антропології: М. Бердяєва, М. Бубера, Ю. Габермаса, М. Гайдегера, А. Камю, Ф. Ніцше, Х. Ортега-і-Гассета, Ж.-П. Сартра, В. Франкла, Е. Фромма, Ф. Фукуяма, М. Хайдеггера, М. Шелера, К. Ясперса та ін. Осмислення проблематики духовності в межах ціннісної парадигми здійснюється у працях наступних філософів: С.Б. Кримського, В. А. Малахова, Л.В. Сохань, І.В. Степаненка, Н.В. Хамітова.

У статті ми звернемося до здобутків вітчизняних та зарубіжних науковців різних часів: Р. Арцишевського, Ю. Бабинова, М. Бердяєва, С. Вейль, І. Канта, С. Кримського, Х. Ортега-і-Гассета, В. Франкла, М. Хайдеггера, М. Шелера, О. Шпенглера.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми та постановка мети статті. Незважаючи на вагомий внесок вищезазначених учених та філософів у теоретичне осмислення феномену духовності, водночас, існує об'єктивна потреба всебічного розгляду духовності особистості, окреслення закономірностей функціонування її духовного світу в контексті фундаментальних засад індивідуально-суспільного буття. Розглядаючи явище духовності, необхідно відзначити аксіологічну основу цієї якісної складової індивідуального внутрішнього світу людини та з'ясувати її зовнішнє відображення у поведінці, свідомості, системі ціннісних настанов та на життєтворчості в цілому. Реалізація цієї мети потребує вирішення таких основних завдань як виявлення головних форм репрезентації особистісної духовності, а також з'ясування її кількісних та якісних вимірів як результату аксіологічної рефлексії.

Актуальність апелювання до зазначеної проблематики сьогодні викликана практичною необхідністю пошуку шляхів вирішення глобальних проблем сучасності, пов'язаних зі зміною ціннісної парадигми. Адже саме сьогодні, як ніколи, антигуманна альтернатива здійснення глобальних перетворень здатна деформувати духовно-моральну сферу людського буття, зруйнувати самотність та унікальність кожного індивіда, перетворюючи його на людину відірвану від будь-яких «коренів», відчужену, із викривленими уявленнями про справжні духовні цінності, а отже людину, не спроможну до продуктивної життєтворчості.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Сучасна цивілізація, вступивши у ХХІ століття, зіткнулась із сукупністю негативних явищ, які деструктивно впливають на людину, на її духовність та ціннісно-смыслову сферу. Очевидно, що істотними хибамі новітньої цивілізації є її відчуження від істинної духовної культури та накопиченого позитивного людського досвіду суспільних стосунків.

За міркуванням О. Шпенглера саме цивілізація становить етап загибелі культури, коли «всі минулі живі, органічні цінності витісняються точним застосуванням знарядь влади та крижаним рахунком бажаного ефекту» [13, с. 495]. Сучасність породжує поширення так званої «людини буденної» (М. Хайдеггер), «людини – маси» (Х. Ортега-і-Гассет), «без особливих позитивних якостей» середньої, пересічної людини, котра пливе за течією та щаслива «відчувати себе такою як усі» [7, с. 120-121]. Це людина, яка протиставляється самоідентифікованій людині-індивідуальності, духовно суверенній та ціннісно сформованій.

Саме духовно-елітарна людина обирає дійсно повноцінне життя, будучи вимогливою до себе, вона відповідальна та сумлінна у своїх обов'язках та вчинках; справедлива, добра, вірна і душевна у комунікації з іншими, щиросердечна та віддана своїм ідеалам. Найкращою її рисою Ортега-і-Гассет вважає духовну пріоритетність та опору на правду, ґрунтовні норми культури, а не на силу [10].

Таким чином, існує повноцінне духовне буття, детерміноване вільним ціннісним обранням кожною людиною себе, свого власного шляху та бажаного суспільства. Прагнення ж до справжнього життя, пошук його сенсу, є одним із шляхів духовного побудження людини.

А. Швейцер під кінцевою метою буття цивілізації вбачає духовне та моральне вдосконалення індивідів та суспільства. Задля виконання цієї мети потрібне встановлення сприятливих для всіх життєвих умов. Справжня сутність цивілізації – етичний поступ, натомість, менш значний, матеріальний прогрес може впливати на розвиток цивілізації як позитивно, так і негативно. Основою пошуку ж тієї істинної життєвої позиції, яка приведе людину до внутрішньої гармонії та вдосконалення, є дослідження духовних і моральних її задатків. Духовність, на думку філософа, – «порив душі людини до трансцендентного, яке є духовним у своїй сутності». Справжньої духовності людина набуває, на думку мислителя, лише тоді, коли цей її порив сповнюється етичним змістом, гуманністю, що в кінцевому рахунку приведе до гуманізації суспільства [11, с. 136].

Початок серйозних пошуків у царині духу заклав Аристотель у своєму знаменитому трактаті «Про душу». Зараз цим поняттям позначають орієнтацію людини на вищі смислові цінності, а також, як спосіб, напрям і міру прояву її творчих можливостей.

Термін «духовність» є похідним від понять «дух», «душа». Духовність як загальне поняття – це сукупність проявів духу в світі та людині. Вона означає властивість душі, що полягає у переважанні духовних, моральних та інтелектуальних інтересів над матеріальними.

Сучасні вітчизняні філософи включають в поняття духовності весь зміст інтелектуально-розумової, чуттєво-емоційної та вольової діяльності людини. Духовність – це суб'єктивно-індивідуальний світ індивіда. Її смислова повнота залежить від фізичної, психічної енергії, демонстрованої людиною у діяльності та відносинах із суспільством, природою. Вона характеризується безліччю рис, осно-

вними з яких є: цінності, ідеали, знання, творчість, спрямованість, внутрішньо пов'язаних між собою і репрезентуючих комплекс образів, ідей, понять, символів, що виникають у процесі взаємодії особистості зі світом.

Духовний світ людини являє собою багатопланове явище. Поняття духовності виражає сукупність ідей про найбільш важливі явища та процеси, цінності світоглядного характеру, переважаючи пріоритети. Це історично нагромаджені уявлення про ідеали людини, місце її у суспільних відносинах, найближчих і віддалених цілях. Вона характеризується всебічним розумінням людиною власної індивідуальності, неповторності та водночас єдності з оточуючими, оптимальною адаптацією до соціального середовища. Духовність – це перманентне конструювання сенсів (включаючи знання, символи, досвід діяльності у вирішенні життєво важливих проблем), формуюче цілісну картину світу, що опосередковує зв'язки людини з природними та соціальними явищами.

Один із видатних філософів ХХ сторіччя М.О. Бердяєв пише про неможливість раціонального визначення духу (або духовності), хоча можна «вловити» його ознаки – свободу, сенс, творчу активність, цілісність, любов, звернення до вищого божественного світу та єднання з ним [3, с. 251].

М. Шелер під словом «дух» розуміє «слово, яке містить в собі і поняття розуму, але поряд з мисленням в ідеях охоплює і певний рід споглядання, споглядання першофеноменів або сутнісних змістів, а крім того – і певний клас емоційних і вольових актів, <...> наприклад, доброту, любов, каяття, шанування і т.д.». Центром зазначених актів, у якому дух виявляє себе в межах кінцевих сфер буття, філософ називає саме особистістю, адже власне людина є носієм духовності [12, с. 137].

Духовність – це те, що в людині не змінюється якісно, а тільки збільшується кількісно. Наповнення духовністю – процес прямо пропорційний проявленому нею зусиллю і «внутрішньому подвигу» на шляху духовного розвитку і творчого культивування духовних станів. Якість духовності в людині у своєму кількісному вираженні – величина постійна, що містить в собі абсолютну цінність. Сама цінність духовності визначається її якістю, а не кількістю. Кількістю визначається духовний потенціал конкретної людини, обсяг його духовності, тобто сума ідей, знань, спонукань, прагнень тощо, які діють в ній в даний час. Від кількісного наповнення і об'ємного розширення духовності в людині якість її не змінюється і цінність не знецінюється, тобто об'єктивність цінності духовності абсолютна. Кількісні зміни, не впливаючи на якість духовності, сприяють акумуляції духовних інтенцій та обумовлюють момент прискорення втілення безпосередньо духовності в життя, в дію, діяльність, вчинок, спілкування, думку, почуття в будь-якому акті творчого втілення. Справжня духовність завжди виражається в динаміці, в постійному розширенні горизонтів «духовного поля», у розвитку та вмінні очищатися від обмежуючих точок зору і стереотипів, від власних недосконалостей [2, с. 76].

Розвиток особистості, її вдосконалення пов'язані з еволюцією людської свідомості. Щоб змінити, вдосконалити себе, згармонізувати навколишній світ, необхідно мати вищий рівень свідомості, що являє собою стан піднесення, відчуття повноцінності життя, наповненості добром, радістю і щастям.

Слід враховувати і те, що внутрішня творча робота душі органічно пов'язана з самосвідомістю, нашим другим «я», шлях до якого лежить через різ-

номаніття видів діяльності, соціокультурний досвід, через почуття та переживання. Вкорінені в глибинах особистості, самотужки виборені та сформовані завдяки власним духовним зусиллям, ціннісні світоглядні життєві засади інтроспективно організують її самосвідомість, сформовану шляхом внутрішнього діалогу почуттів, намірів, потреб, знань і переживань. Спрямований на саморегуляцію внутрішній діалог у вигляді: самопереконавання, самокаяття, самонаказу, катарсису тощо, виявляється у стані душевної упорядкованості, внутрішньої гармонії, що виникає завдяки домінуванню вищих, загальнолюдських ідеалів у душі людини.

Р. Арцишевський відзначає, що «особливої уваги заслуговують, з точки зору їх ролі у розвитку особистості, різні форми і рівні самосвідомості, в першу чергу – світогляд, який є не тільки найбільш складним духовним утворенням і найбільш синтетичним способом духовного осягнення дійсності, але й вищою формою людської самосвідомості, яка є своєрідним ядром духовного світу людини і на основі якої виробляються її життєва (а також соціальна і громадянська) позиція і життєва стратегія» [1, с. 282]. Таким чином, духовність індивіда також тісно пов'язана з його світоглядом, який є певною системою поглядів та уявлень людини про себе, світ, взаємини із навколишнім середовищем, про свою позицію та життєве призначення.

Накопичення нових знань веде до переосмислення поглядів, виникнення іншого світосприйняття, формування елементів нового для індивіда світогляду. Так, Р. Арцишевський, визнаючи «що однією з найбільш необхідних передумов розвитку особистості як суб'єкта діяльності є постійне розширення і збагачення її знань про навколишній світ і про само людину, про предмети її потреб і можливі засоби їх задоволення» – водночас підкреслює, що «при цьому необхідно враховувати, що духовне осягнення людиною дійсності не зводиться лише до її пізнання, а включає в себе також її ідеалізацію, оцінювання, нормоутворення та цілеутворення тощо» [1, с. 284-285].

Виникнувши у людському суспільстві на зорі його історичного становлення, духовність продовжує бути присутньою у ньому в якості життєствердного ідеалу благоговіння перед життям, будучи гарантом збереження роду людського на Землі. Вона формує внутрішній світ людей і полегшує їм пошук позитивного шляху в найрізноманітніших ситуаціях.

У процесі набуття духовності людина наближається до суті свого буття, усвідомлення загальної відповідальності перед собою, оточуючими та світом. В силу своєї духовної спроможності людина звільняється від примітивних поглядів на своє повсякденне буття і проявляє особисту зацікавленість у правді та красі, в пошуку сенсу життя і свого місця в ньому, визначенні критеріїв добра і зла, формуванні мотивів поведінки в згоді із загальнолюдськими принципами моральності. Феномен духовності занурює людину в сферу культури, гуманізму, життєвих цінностей, моральності та самовдосконалення. Попри епохальну мінливість світоглядно-ціннісних настанов, духовність – ахронічна, не обтяжена рамками часу, вона звільнена від будь-яких суспільно-історичних умовностей, від будь-якої вузькості або спрямованості в якусь конкретну сферу.

М.О. Бердяєв духовність розглядає як вищий атрибут людини, що надає їй більшої гідності, внутрішньої незалежності та цілісності. Проте, духовний стан особистості філософ вбачає саме у першореальності, а не відбитті об'єктивного світу,

доступного як справжня реальність. Водночас, філософ вважає дух – конкретним, «суб'єктивним», індивідуальним вираженням, що розкривається в особистому існуванні, при цьому сповнюючи його надособистим змістом. Духовна реальність виявляється у світі «конкретної внутрішньої людяності, переживання людської долі...» [3, с. 238].

Духовність людини – це найвища якість, «серцевина» її душі, що проявляється у свободі від влади світу з притаманною йому об'єктивацією. Всі інші ідейно-духовні її рухи є похідними від неї. Тому глибина і характер духовності зумовлюють вибір людиною своєї стійкої та вірної позиції в динамічному світі.

Одним із виявів духовності є повага до людського життя. І. Кант вважав, що в конкретних моральних справах людина зобов'язана розуміти, що кожна дія так чи інакше відгукнеться на людстві загалом. Таким чином, потрібно вбачати та обирати в кожному конкретному вчинку долю усього людства. Відтак, тлумачення категоричного імперативу наступне: потрібно всіляко уникати спокуси робити людину і людство лише засобами для досягнення власних цілей. Істинною моральною є така активна позиція, в якій людина і людство виступають як абсолютні цілі [5, с. 219-310].

Значне місце у духовному й моральному становленні людини як особистості посідає осмислення сенсу життя, що віддзеркалює постійне прагнення людини співвіднести свої наміри та вчинки із вищим благом і системою суспільних цінностей. «Сенсоутворення є однією з найзагадковіших <...> особливостей духовного осягнення людиною дійсності і самої себе» [1, с. 285], адже сам сенс життя кожної людини унікальний і неповторний, як і її життя. Людина завжди вільна у його виборі та шляхах реалізації, проте лиш духовна особистість сприймає цю варіативність з точки зору відповідальності. Вона відповідає за вірно віднайдений та реалізований сенс свого життя у практичних життєвих ситуаціях, в які потрапляє. Як зазначав В. Франкл, людина «постійно зобов'язана реалізовувати цінності та нести відповідальність», при цьому, «залишаючись свідомою та відповідальною» у своїх вчинках [9, с. 173-174].

Цінності, у тому числі й духовні, завжди актуалізуються в процесі та результаті діяльності людини. Сходження до духовності, її формування та удосконалення важко собі уявити без активної творчої діяльності людини, яка, перш за все, виявляється в праці. Відповідальна та сумлінна праця – моральна гарантія успіху та благополуччя людського життя. Ставлення до праці є найважливішим елементом духовного життя людей.

З приводу цього можемо звернутись до роздумів про «сродність» класика вітчизняної філософії – Григорія Сковороди. За філософом, «сродна», природна праця є водночас потребою тіла та духу, адже приносить задоволення та насолоду. Природна «сродність» надиhaє на відшукування гідних людини шляхів та засобів задоволення потреб. «Сродна праця» – це не тільки фізичні зусилля, а й активність духу та думки, прямуювання по шляху пізнання, а тому, перш за все, є не засобом, а метою та сенсом життя. Вона репрезентує процес духовно-практичного освоєння світу, будучи носієм позитивних, конструктивних сил та допомагаючи людині у здобутті й реалізації сутнісних стимулів. Це олюднена праця, в процесі якої «стверджується спорідненість людини з усім суцим» і, в той же час, зміцнюється індивідуальність, неповторність, свобода та моральна суверенність особистості [8, с. 73].

Таким чином, духовність виявляється у процесі взаємодії людини з навколишнім світом (як природним, так і суспільним). Вона виражається у спрямованості інтересів, нахилів людини до пізнання, засвоєння та створення духовних цінностей, праці на духовних засадах. Коли йдеться про духовність, слід зауважити, що спонукальними причинами до здійснення вольових дій є духовні потреби та ціннісні орієнтації.

В суб'єктивному плані життя і духовність людини – це взаємозв'язок тілесного і морального, «тіла» та «духу». У боротьбі цих двох начал розгортається буття і ускладнюється зміст духовності. Як вважають багато дослідників, важливо виключити доміную «тіла», своєчасно підпорядковуючи її силі «духу». Сильна особистість напружується, мобілізує енергію, досвід, знання заради досягнення соціально-виправданих цілей. «Тілесне» йде на периферію, поступово стаючи обумовленим і підвладним духу. У свою чергу, слабка людина не чинить опір спокусам «плоті», впадаючи в затьмужу залежність від неї.

У кожній людині є як піднесені, так і плотські устремління, мають місце благородні та низькі вчинки. І якщо інстинкти, як нижчі прагнення, природні в людині та виявляються самі по собі, то дух (вищі прагнення), як «розумна воля» формується свідомо і виступає як результат вольових зусиль самої людини. Сенс духовності детермінується цінностями, на які повинна орієнтуватися людина. Н.А. Бердяєв писав: «Все матеріальне життя є лише внутрішнім явищем життя духовного і в нім корениться», а відтак перше може бути зрозуміле як похідне від другого [3].

Матеріальне та духовне начала знаходяться в тісній єдності, опосередковуються та виявляються в діяльності кожної людини. У ході їх взаємодії відбувається збагачення, оновлення і духовне становлення особистості, яке є процесом формування у людини цінностей вищого порядку та пріоритетності Духу над тілом (як транслятором його духовно-ціннісних інтенцій). В такий спосіб, людина реалізує себе в суспільстві через прояви своїх кращих якостей. Вірогідно, постійне підтримання балансу між духовним і матеріальним є найбільш прийнятним варіантом життєдіяльності сучасної особистості, враховуючи те, що саме через тілесно-матеріальну природу людини втілюються стремління її душі.

Цікавим є питання ролі цінностей у розвитку духовності. Цінності, як суттєвий елемент духовності, надають діям і їх результатам пріоритетного, оцінного характеру. Поняття добра і зла, справедливості та несправедливості, величного та негідного завоюються і набувають відповідного значення в ході практичної та інтелектуальної діяльності, у пізнанні соціальних явищ та процесів. Кожна людина має свою індивідуальну систему ціннісних орієнтацій, яка постійно змінюється залежно від ступеня духовного зростання особистості, трансформації її свідомості чи, навпаки, духовної деградації.

За умов цілеспрямованого самовдосконалення духовні ціннісні орієнтації можуть набуті більш високої форми – перетворитися на духовні потреби, тобто внутрішні спонуки до різних видів духовної діяльності (пізнавальної, естетичної, комунікативної). На відміну від інших видів діяльності, духовна визначається не прагматичними цілями, а спрямована на задоволення безкорисливих духовних потреб (у знаннях, спілкуванні, любові, естетичному задоволенні).

Духовну людину, на думку Г. Сковороди, творить «Шлях Добра» – через пізнання, усвідомлення й розуміння своєї істинної, духовної природи. Суть

людини філософ вбачав не у плоті, а у думці, душі, серці. Розуміючи так природу людини, він розрізняє зовнішню (тілесну) і внутрішню (духовну) людину. Тільки людина духовна, на його думку, є істинною, а зовнішня людина – лише тінь істинної [8, с. 34].

Духовність має властивість не замикатися в собі і на собі, навпаки, для неї характерне «витікання» та постійне розширення простору духовної взаємодії. Кожна духовно багата особистість – це своєрідний центр випромінювання духовності, і чим багатша й духовно змістовніша ця особистість, тим потужніше випромінювання її духовності та ширша сфера її впливу. Саме своїм духом, а не тілом людина піднеслась над світом, над самою собою.

Як фундаментальне явище людського життя духовність виражається в чистоті помислів, шляхетності думок, благородстві вчинків, інтелігентності поведінки, сердечності, альтруїзмі, відкритості та щирості світовідношення, в устремлінні до високих ційей, творенні добра, співчутті, у загальній відповідальності, позитивній мотивації тощо. Такі вищі цінності, як, любов, добро, милосердя, справедливість, прагнення до пізнання, самопізнання та самовдосконалення є вічними, вони існують поза часом та простором. Саме тому вони можуть бути надійним орієнтиром духовного розвитку особистості, сприяють її внутрішньому зростанню, духовному самовдосконаленню.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Онтологічно духовне постає чимось загальноноцінним, всеосяжним та постійно існуючим, водночас аксіологічно являє собою абсолютну цінність вищого рангу, акумулюючи в собі множинну систему цінностей. Тому будь-яка людина, що стала на шлях духовної трансформації та розвитку своєї онтологічної істинності, долучається до незліченних багатств духовності.

Духовність особистості виражає її дух та функціонує як цілісна система інтелектуального, морального, художньо-естетичного та емоційно-чуттєвого розвитку людини. Зміст духовності єднає думку, знання і почуття, а сама духовність виступає як індикатор, що визначає ідейно-ціннісну наповненість людського буття. Духовність – вищий рівень освоєння людиною світу і ставлення до природи, суспільства та самої себе, що втілюється в її життєтворчості.

Еволюційний розвиток суспільства не можна собі уявити поза духовністю, так само, як і життя будь-якої конкретної людини немислиме без певних духовних якостей, станів і намірів. Навряд чи можна знайти більш універсальний критерій виміру онтологічної істинності людського буття, ніж духовність. Духовність як основна характеристика особистості є основою буття людини та провідним вектором її життєдіяльності.

Однак постає проблема у представленні духовності у стан всезагального реально діючого неперушного імперативу індивідуального та соціокультурного життя людей. Слід знайти шляхи, способи і форми входження і розширення ціннісних складових і смислів духовності в дійсне життя цілісного суспільства.

Тому варто згодитись зі словами відомого бразильського письменника Пауло Коельо: «Я – не тіло, наділене душею, я – душа, частина якої видима і називається тілом» та йти по шляху пізнання надр своєї глибокої істинної духовності, а почерпнути з неї ціннісні інтенції втілювати у практичній діяльності життя.

У подальшому дослідженні планується детальніше висвітлити проблему ролі цінностей та ціннісних орієнтацій у духовному становленні та розвитку особистості.

Список літератури:

1. Арцишевський Р. А. Філософська антропологія (філософія людини): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Роман Антонович Арцишевський. – Луцьк: Волин, нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Ч. 2, 2011. – 440 с.
2. Бабинов Ю. А. Духовность как составляющая внутреннего мира личности / Ю. А. Бабинов // Вестник СевГТУ / Севастопольский национальный технический университет; ред. М. С. Колесов. – Севастополь: Изд-во Севастоп. гос. техн. ун-та, 2008. – Вып. 86: Философия. – С. 74-78.
3. Бердяев Н. А. Дух и реальность / Н. А. Бердяев. – М.: АСТ; Х.: Фолио, 2003. – 679 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vehi.net>
4. Вейль С. Укорінення. Лист до клірика / С. Вейль; пер. з англ. Є. Єременко. – К.: «Д.Л.», 1998. – 298 с.
5. Кант И. Основы метафизики нравственности // И. Кант. Соч. в 6 т. – Т. 4, ч. 1. – М.: Мысль, 1965 (Философское наследие). – С. 219-310 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philosophy.ru/library/kant/omn.html>
6. Крымский С. Б. Философия как путь человечности и надежды / С. Б. Крымский. – К., 2000. – 308 с. – С. 73.
7. Ортега-и-Гасет Х. Бунт мас / Х. Ортега-и-Гасет // Вибрані твори. К.: Основи, 1994. – 424 с.
8. Сковорода Г. Твори: У 2-х томах / Г. Сковорода. – К., 1961. – Т. 1 – 578 с.
9. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М., 1990. – С. 173-174.
10. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. – М.: Издательство Ad Marginem. 1997. – 452 с.
11. Швейцер А. Четыре речи о Гёте / Альберт Швейцер // Перевод с нем. Л. С. Горбовицкой. – СПб.: Издательство имени Н. И. Новикова, 2005. – 124 с.
12. Шелер М. Положение человека в Космосе // Избранные произведения / М. Шелер // Пер. с нем. / Пер. Денежкина А. В., Малинкина А. Н., Филиппова А. Ф.; Под ред., Денежкина А. В. – М.: «Гнозис», 1994. – 490 с.
13. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории / О. Шпенглер. – Том 2: Всемирно-исторические перспективы. Пер. с нем. и прим. Маханькова И. И. – М.: «Мысль», 1998. – 495 с.

Костюк Т.В.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

ДУХОВНАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ЛИЧНОСТИ: АКСИОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Аннотация

Статья посвящается осмыслению духовности личности, особенностей ее функционирования в контексте фундаментальных основ индивидуально-общественной жизни. В ней рассматриваются вопросы роли сознания, самосознания и мировоззрения в развитии личностных духовных трансформаций, а также потребность в определении смысла жизни и ответственности в его воплощении как одна из высших духовных потребностей человека. Анализируется восхождение к духовности в процессе активной творческой деятельности, труда. Исследуется вопрос взаимосвязи «тела» и «духа». Подтверждается открытая и вневременная природа духовности.

Ключевые слова: духовность, личность, ценность, духовный потенциал, мировоззрение, сознание, самосознание, человек, смысл жизни, ответственность, деятельность, труд, телесное, моральное, проявления духовности.

Kostiuk T.V.

Eastern European National University named after Lesya Ukrainka

SPIRITUAL REPRESENTATION OF PERSONALITY: AXIOLOGICAL ASPECT

Summary

The article is devoted to understanding the personality spirituality, features of it operation in the context of the fundamental principles of individual and social life. It considered the role of consciousness, self-consciousness and worldview in the development of personal spiritual transformations as well as the need to define the meaning of life and responsibility in its implementation as one of the highest spiritual needs. Analyzed ascension to spirituality in the process of creative activity, labor. The question of the relationship between a «body» and a «spirit» is studied. Also is confirmed open and timeless nature of spirituality.

Keywords: spirituality, identity, values, spiritual potential, worldview, consciousness, self-consciousness, man, the meaning of life, responsibility, work, labor, physical, mental, spiritual manifestations.

УДК 101.8: 11 (02)

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ КОГНИТИВИСТИКИ

Нестерова М.А.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

В статье рассмотрена основная методологическая проблема когнитивистики – сложность и неопределенность ее подходов. Междисциплинарный статус когнитивистики осложняет ее собственную методологию. Рассмотрены основные подходы в когнитивистике, в частности системный подход, эволюционный и информационный подходы. В статье обозначено становление холистического подхода как общей тенденции современной науки.

Ключевые слова: когнитивистика, системный подход, информационный подход, холистический подход, эволюционный подход.

Постановка проблемы. Значительная часть научной работы в когнитивистике проводится в методологической плоскости, о необходимости прояснения методологической, терминологической базы говорят многие исследователи. Проводятся междисциплинарные научные семинары, круглые столы, на каждой конференции по проблемам когнитивных наук часть докладов обязательно посвящена теоретическим вопросам собственно самой когнитивистики. В возникновении когнитивистики и в ее дальнейшем становлении важную роль играли определенные научные подходы. В последнее время появляются своего рода «смешанные подходы» – например, системно-экологический и, как иногда называют, эволюционно-кибернетический (иначе системно-эволюционный). Кроме того, они переходят друг в друга и являются в некоторых моментах взаимосвязанными. Методологическая неопределенность затрудняет дальнейшие научные разработки в сфере когнитивистики.

Анализ последних исследований и публикаций. В когнитивистике, как и в любой сфере научного знания, необходим учет всеобщих законов взаимодействия и развития с целью выявления специфики их частных проявлений. И для подобной задачи решающее значение имеет системно-структурный подход. В западной традиции можно сослаться как на родоначальников этого подхода на Рассела Акоффа, Людвиг фон Берталанди, Макса Вебера, Норберта Винера, Джамшида Гараедаги и многих других. В отечественной же школе системный подход, можно сказать, начался с работ А.А. Богданова, его тектологии. А, если ближе к нашей предметной области, то в психологии одним из первых системный подход активно продвигал Б.Ф. Ломов. В его принципах системного подхода есть положения о многомерности психических явлений и взаимосвязи их различных характеристик, о многоуровневой структуре психических явлений, о разнопорядковости свойств психических явлений и ряд других.